

Kvinnedrakt i 1308

Sammendrag

Dette kompendiet er ment som en veiledning i drakt for kvinnelige medlemmer av Kongshirden 1308.

Kompendiet inneholder en beskrivelse av de vanligste klesplaggene, hva som kjennetegner dem, hvilke materialer de skal syes i, og hvordan de skal syes. Det inneholder også noe informasjon om drakttilbehør og smykker. Kompendiet tar ikke for seg sko i perioden, da dette allerede er veldig godt forklart i kongshirdens eksisterende kompendium. Alt draktmateriale er selvfølgelig ikke kommet med i kompendiet, men hvis man vil sy noe som ikke står omnevnt her, kan det lønne seg med en grundig gjennomgang av kilder for å finne dokumentasjon på det man vil sy.

Kompendiet inneholder en del generelle råd og tips for hva man burde tenke på når man skal skaffe seg en drakt. I tillegg inneholder kompendiet en rekke råd om søm og vedlikehold av klær, disse rådene er i stor grad basert på medlemmers egne erfaringer, og er der for å hindre folk i å gjøre de samme feil som en selv, og å dele med nye medlemmer noen av de erfaringene vi selv har gjort oss.

Til slutt har forfatteren av dette kompendiet valgt å skrive en liste over anbefalt litteratur med en kort oversikt over denne litteraturens innhold, og en liste over anbefalte nettsider med god informasjon relatert til drakt og tilbehør i perioden.

Dette kompendiet er skrevet ut ifra tilgjengelig kunnskap på tidspunktet det ble skrevet, og med forbehold om at innholdet kan oppdateres og endres, for å tilpasses eventuell ny kunnskap.

All informasjon i dette kompendium er beskyttet i henhold til lov om opphavsrett, og hel eller delvis videreformidling eller kopiering uten opphavskvinnens tillatelse er strengt forbudt!

Innledning

Jeg som skriver dette, gjør det med et sterkt ønske om at alle foreningens medlemmer skal kunne få god og enkelt tilgjengelig kjennskap til hvordan de skal kunne sette sammen en drakt som passer inn i kongshirdens periode. Dette kompendiet er på ingen måte noen endelig sannhet, men et forsøk på å vise et bredt bilde av moten under perioden, i tillegg til at det skal inneholde råd og mønsterforslag til hvordan man selv skal kunne sy seg en drakt som kan leve opp til kongshirdens ønske om autensitet. Kildene som er benyttet i kompendiet er hovedsakelig hentet fra norske og nordeuropeiske kilder.

Kompendiet inneholder også noen tips til hva man burde tenke på før man setter i gang og syr, og også kort om hva slags tilbehør som kan brukes.

Vi kan aldri si med absolutt sikkerhet hvordan klærne så ut eller var konstruert. Så det vi kan gjøre er forsøke å danne oss et så bra bilde som mulig ut ifra de kilder vi har tilgjengelig. Vi kan studere avbildninger, og skulpturer. Avbildninger fins både i form av manuskripter og på alterfrontaler osv, og vi kan se på andre skriftlige kilder. Klær omnevnes i lover og testamenter, dette er ikke så lett tilgjengelig for alle, men det gjøres forskning på dette området. Vi kan også se på draktfunn, disse er det dessverre veldig få av fra vår periode når det gjelder kvinnedrakt, så da må vi kanskje se på konstruksjoner i andre perioder, og på mansdrakt og modifisere dem så de bedre ligner det idealet vi ser i avbildninger.

Alle kan undersøke, alle oppfordres til å undersøke! Jeg mener at det finnes tusenvis av detaljer som jeg enda ikke har oppdaget, så det er selvfølgelig kjempeviktig at hver og en også forsøker å finne informasjon, så vi kan gjøre dette så bra som mulig. Det som derimot er veldig viktig når man leter på egenhånd, er å utvise kildekritikk! Det er ikke alt som står i en bok som er sant, det er ikke sikkert alle gikk med et plagg bare fordi du har funnet et bilde av det på en avbildning. Hvis du tror du har oppdaget noe nytt og spesielt, bør du undersøke videre, til du finner flere kilder som understøtter det du har funnet ut. Hvis du er usikker på noe, så er det fullt lov å spørre om råd fra andre, kanskje de vet noe som du ikke vet?

Så gå ut og utforsk! I dette kompendiet er det en litteraturliste, og litteraturlisten inneholder mange bøker som kan være interessante å se på. Jeg legger også ved en lenkeliste over nettsider med bra innhold om ting som er relevante. Søk og du skal finne, og hvis du ikke finner det du leter etter, så gjør heller noe annet... Hvis alle undersøker kildene, kan vi få frem et mangfold i foreningen, og slippe det som ofte preger andre foreninger, nemlig "reenactment-mote" der folk ikke har undersøkt selv, men heller sett på hva andre har gjort, og så gjort det samme.

Lykke til!

Ragnhild Dalheim.

Forslag til oppsett av drakt

Du må ha dette

- Lang løs kjole av ull
- Hodelin eller annet godkjent hodeplagg, for unge jenter holder det med en krans, men gjerne coronet og hårnett...
- Sko (vrangsydde)
- Serk (underkjole)
- Knehøye hoser som festes med bånd

Det er fint og bra å ha

- Belteveske av tekstil
- Kappe
- Belte, av lær eller tekstil
- Overkjole (surcotte)
- Hette

Krav til drakten

- Synlige plagg skal syes i ull, lin kan brukes til undertøy og i noen tilfeller til fôr.
- Alle synlige sømmer skal være håndsømmer, tråden skal være ull, lin eller silke. Håndsøm er selvsagt anbefalt på alle sømmer.
- Hvis du velger å dekorere drakten, eller gjøre andre ting som ikke er beskrevet her, bør du kunne fremlegge godt belegg for dette.
- Moderne plagg skal ikke synes, hvis du velger å bruke moderne Bh eller annet, vær nøye med at dette ikke synes.
- Unngå sminke.
- Hvis du bruker briller, er det ønskelig at du bruker linser på arrangementer, eller vurderer å gå uten briller.
- Synlige piercinger bør tas ut på arrangement.
- Uhistorisk hårfrisyre bør skjules av hodeplagget (eks. hodelin).

Ting å vurdere før du syr

Klær i middelalderen representerte mer enn hva klær gjør i dag. De hadde en høyere verdi, og var forventet å ha en mye lengre levetid enn hva vi forventer av klær i dag. Klær ble stoppet og reparert, og gikk ofte i arv. De plaggene du syr deg skal syes for å holde, tenk derfor på at du syr dem godt, og ta deg tid til å reparere dem hvis de går i stykker.

Hvilken stand vil du forsøke å gjenskape? Dette gjenspeiler seg i plaggene du syr, farge, og utforming av plagg var en måte å markere hvilken sosial stand man tilhørte. Vær konsekvent i utstyret ditt, en adelsdame vil for eksempel ikke være kledd i en for kort kjole, men heller i en lang kjole i en sterk og klar farge.

Før du bestemmer deg for hvilken stand du vil gjenskape, er det også viktig å tenke på hvor mye arbeid du vil legge ned i drakt, et gjennomført adelsantrekk krever ganske mye mer innsats enn et vanlig borgerantrekk.

Når du velger kjolestoff vil jeg anbefale en relativt tynn kvalitet på ullstoffet, men dette kommer også an på hvilken stand man vil gjenskape. De fineste og tynneste stoffene ble importert, og var forbeholdt de som hadde økonomi til å kjøpe dem, mens andre fikk ta til takke med hjemmevevd stoff, som var en hel del grovere i veven. Det er en myte at alle stoffer bare hadde en bredde på ca. 60cm, noen stoffer hadde dette, men mange av de

registrerte importerte stoffene kunne fint ha en stoffbredde på opptil to meter, altså bredere enn det som er vanlig i dag.

Forslag til hva man burde ha i forhold til sin stand

Småbonde, husmann/ lavstatus

- Naturlige sauefarger som brunt grått og naturhvitt, lin kan være halvblekt eller naturfarget
- Noen farger, men da gule eller brungrønne, eller bleke/uklare (grumsete) varianter av blått og rødt
- Klær som har en lengde og vidde som gjør dem anvendelige å jobbe i
- Relativt grovvevd stoff, med smale stoffbredder, altså flere kiler
- Stråhatt

Storbonde, borger/ middelklasse

- Mer farger, men ikke for slående, smådetaljer som vesker eller annet som ikke er store ting kan ha finere farger som klargrønn, klarblå eller lilla
- Blekt eller halvblekt lin
- Generelt lange plagg og gjerne med ekstra detaljer som metallknapper etc.
- Stoffet bør være av halvgrov eller fin vevkvalitet

Adel/ Høyklasse

- Flere skift med klær
- Bleket lin
- Lange og vide klær
- Klare farger, som dyprød, dyp og klarblå, lillabrun osv.
- Stoffe av høy kvalitet, gjerne brede
- Detaljer som broderier, metallknapper, smykker, belter med mange beslag, silke i små mengder som i vesker etc.
- Gjerne med pelsfor, men flere av klærne bør i det minste være helforet med ullstoff

Generelt

- Farger i middelalderen var høyt ansett, bruk gjerne mange forskjellige farger i et plagg, det er dagens moderne oppfatning at fargene bør være avdempet og passe til hverandre
- Det kan uansett lønne seg å ha flere skift med klær, det kan fort bli vått og sølete på et arrangement, og du er garantert å bli syk hvis du går rundt med våte klær! Flere sett med undertøy er også en stor fordel
- Det kan også lønne seg å sy noen klær som er i relativt tynt ullstoff til varme dager, og varme klær til kalde dager, selv om du skal på et arrangement om sommeren, er det stor risiko for at det kan bli skikkelig kaldt.

Serk og undertøy

Serken syes som oftest i lin, men kan også syes i tynn ull. Det var sannsynligvis ikke vanlig med farge på undertøyet, så hold deg til hvit eller naturfarget lin/ ull. Serkens lengde er ikke spesielt vesentlig, men den skal være kortere enn kjolen, så den ikke syns. Du kan sy serken med korte, halvlange eller lange ermer, tenk på hva slags ermer du vil ha på kjolen. Vil du ha relativt trange ermer kan det lønne seg å ha korte ermer, eller ermeløs serk. Serken skal helst ikke syns i halsen heller, så den kan ha relativt stor halsåpning. Tenk på at serken skal være innerst mot kroppen din, hvis du kan finne lin uten for mange restpartikler i, er dette mer behagelig. Serken er det eneste underplagget til kvinner vi har belegg for. Om de brukte en form for menstruasjonsbeskyttelse vet vi dessverre lite eller ingenting om, så dette blir for det meste bare spekulasjoner. Ingen bryr seg om hvorvidt du bruker truse eller ikke (hvis de gjør det, vil jeg påstå at de er litt vel nærgående). Man antar at kvinner ikke brukte noe for å støtte opp brystene med, men hvis du føler et sterkt behov for dette, så unngå å bruke en tydelig push-up bh, og hold deg heller til sportsbh eller lignende.

Kvinne som arbeider i serken, Maciejowskibibelen.

Kjole

Med unntak av svært høytstående adel og kongelige ble kjolen alltid sydd i ull.

Det som mest kjennetegner kjolene fra vår periode, er at de er lange, løse og har mye vidde. På de fleste avbildninger fra vår periode, er kjolen så lang at den ligger på bakken når man står. Det må allikevel regnes med at arbeidende kvinner (bønder osv.) kanskje ikke hadde så lange kjoler selv om de ofte avbildes med dette. Det er det vanskelig å si med sikkerhet. På avbildninger kan man se kvinner som arbeider i serken, eller som løfter kjolen opp i beltet mens de jobber.

Kjolen bør minst være så lang at den når ned til ankelen, under ankelknoken. Det kan være vanskelig å beregne lengden på kjolen, min erfaring er at man ofte trenger ca. ti cm lenger enn avstanden fra midt på skulderen og ned til bakken, men dette varierer med størrelsen på bysten. Husk også på at belte spiser en del stoff, så hvis du har tenkt å ha belte på kjolen bør du beregne ekstra lengde. Hvis du vil være ekstra fin, kan kjolen ha litt slep.

Kjolen kan ha kiler i sidene og foran og bak. Jeg vil anbefale alle å ha sidekiler, mens det er mer valgfritt om man vil ha kiler midt foran og bak. Jo flere kiler man bruker, desto penere faller kjolen. Kilene starter rett under ermene på kjolen.

Kjolen kan være løs eller relativt ettersittende over brystet, men ellers skal den være vid. Tenk på at kjolen må ha en viss vidde nederst, både for å se riktig ut, og for at du skal kunne bevege deg i den.

Ermene er vide øverst, og kan være ganske trange fra albuen og ned. På ermene kan man ha mellom 4 og 10 knapper nederst, dette er både dekorativt og praktisk. Hvis man skal arbeide er det enklere å brette opp ermene hvis man har knapper. Knappene kan være sydde, laget av messing/bronse, sølv eller tinn, eller de kan være laget av horn/ ben/ hvalrostann.

Langs ermekanten kan man sy inn et brikkevevd bånd, hvor man syr med innslagstråden mens man vever. Dette er både dekorativt og gir økt slitesterkhet.

Kjolens halsåpning skal være relativt liten. Halsåpningen kan ha en liten splitt, som lukkes med en dekorativ liten sprette (spenne) i halsen.

Kjoler som er avbildet har ofte fôr. Du kan fôre kjolen med lin pels eller tynn ull. Hvis du vil fôre kjolen anbefaler jeg at du klipper fôret og kjolen samtidig, og syr det samtidig, hvis ikke kan det bli veldig vanskelig å tilpasse.

Venstre: Eksempel på kjole fra Codex Manesse. Høyre: detalj av erme med knapper, tysk håndskrift (ca 1300).

Overkjole (surcotte)

Overkjolen skal brukes utenpå kjolen, og er stort sett alltid så lang at den dekker hele kjolens lengde når man har den på seg, det vil si at den også skal være så lang at den ligger på bakken når man står. Overkjolen er også, som kjolen, vid. Husk på at du skal ha på deg overkjolen utenpå kjolen, så sørg for at du beregner nokk vidde. Vurder også her lengden ut ifra hvilken stand du vil gjenskape.

Overkjolen sys som kjole med eller uten ermer, men det kan lønne seg å sy den uten kiler foran og bak. Den skal sitte relativt løst. Hvis du vil ha ermer på, kan disse være lange eller halvlange. De er videre enn ermene på kjoler, og uten knapper. Man kan sy ermene slik at man kan stikke armene ut utenfor dem, dette gjøres ved at man lager en splitt i festet ved skuldrene.

Velger du å sy en ermeløs overkjole er ermeåpningene relativt små. De kan være runde eller med dråpeform (opp ned). Man kan skrå ermeåpningene litt, hvor mye de må skrås, varierer blant annet med størrelsen på bysten. Hvis du er usikker på hvor mye ermeåpningen må skrås, bør du forsøke deg litt frem, ikke klipp for mye.

Overkjolene er nesten alltid foret på avbildninger. Her kan man også fore med lin(sjeldent), eller ullstoff (vanlig), eller med tynn pels (mest vanlig). Mest populære pels brukt til for i middelalderen var gråverk (ekornskinn), og hvitverk (hermelin).

Midt: Ermeløs overkjole med gråverksfor fra Codex Manesse.

Høyre: Overkjole med halvlange ermer og pelsfor fra Codex Manesse

Gardekorps

Det finnes også en spesiell variant av overkjole, som man tror ble kalt "Gardekorps". Denne har påsydd hette, og veldig lange ermer. Det kan virke som om ermene er rynket eller foldet i ermeåpningen, slik at ermene skal få mer vidde. De har også ofte knapper i halsåpningen, knappene underletter arbeidet ved å få den på seg utenpå hodeplagget. Plagget bæres også ofte av menn, og har sannsynligvis lik konstruksjon for begge kjønn.

Venstre: Overkjole med hette og veldig lange ermer (gardekorps) fra "The murthly hours", britisk, ca. 1280.
Høyre: Gardekorps med gråverksfor fra Cuerden Psalteret, britisk sen 1200tall.

Kappe

Kappe er også er ganske ofte avbildet plagg. Det fins påstander om at den sannsynligvis mest ble brukt som et reiseplegg eller et seremonielt plagg. Dette er det vanskelig å si noe sikkert om, da kappens popularitet som ytterplagg gradvis avtar. Kapper er ofte nevnt i testamenter fra vår periode, og man kan anta at det var et relativt vanlig plagg. Fasongen på kappen er en helt standard halvsirkel, uten skuldersømmer. På kvinner festes kappen med en snor foran, eller den er ikke festet i det hele tatt. Kappen er nesten alltid fôret (som overkjoler), og den går ikke helt sammen i halsen. I kappen kan det være bra med et tykt og vannavvisende stoff, gjerne en vadmelskvalitet.

Gråverksforede kapper; Venstre: Constanz Weingarten, tysk håndskrift fra ca 1300, Høyre: Alterfrontale fra Odda, norsk ca 1300.

Hvis det er kaldt

Votter og sokker i nålebinding kan benyttes i tillegg til drakten for ekstra varme, dette gjelder både kvinner og menn. Derimot virker det som om votter er et lavklassefenomen, og at finere mennesker brukte hansker sydd i skinn. Nålebinding er tykt slitesterkt og vannavvisende, og egner seg ypperlig til plagg som skal være varme og tåle en del belastning. Anbefales varmt!

Venstre: Venstrevott i nålebinding, funnet i Oslo, 1926. Antatt å være fra middelalderen, uten mer spesifikk datering. Høyre: Vott fra lund i sverige, middelalder.

Hoser

På bena kan man ha hoser i stoff. Man antar at kvinnehoser er knelange, men dette har man lite kilder på, da kvinner sjeldent viser mye av bena sine. Det er sannsynligvis helt plausibelt for kvinner å gå uten hoser om sommeren. Hosene holdes på plass med et bånd, det kan være av lær eller tekstil, mest sannsynlig tekstil. Det finnes flere alternative måter å lage hosebånd av tekstil, de kan være flettet eller vevd, men også bare helt enkelt sydd. Hvis man vil sy hosebånd, kan det kanskje være lurt å sy dem på skrå av stoffets vev, da bli de mer elastiske. For stramme eller lite elastiske hosebånd kan hindre blodsirkulasjonen. Damehoser syes på samme måte som herrehoser, bortsett fra at de er kortere. Hosene kan kanskje også ha vært laget i nålebinding. Det er ingen bevarte nålebindingshoser fra middelalderen i Norge, men det finnes flere bevarte av nyere dato.

Venstre: Stripete strømper/ hoser fra Macieowskybibelen. Midt: Stripete strømper i nålebinding, nye. Høyre: knehøye kvinnehoser (fransk).

Forkle

Det finns veldig få avbildninger av kvinner med forkle fra vår periode (hvis noen?), derimot er menn avbildet med forkle ved en del anledninger. Selvfølgelig brukte sannsynligvis kvinner forkle, slik som menn, hvis de holdt på med aktiviteter der de trengte beskyttelse av klærne. Til matlaging og andre slike aktiviteter anbefales et enkelt forkle, men forkle er ikke en del av drakten til vanlig.

Hodeplagg

Løst hår

Ugifte unge kvinner kan ha håret løst, men de har som oftest blomsterkrans i håret, eller hårbånd. De har alltid langt (blondt) hår. Det er viktig å gre håret ofte hvis man går med det løst. Det ser ikke bra ut med løst hår hvis det er tydelig at håret er unaturlig farget.

Krans

Det kan virke som om kranser ikke bare var av blomster. Flere kilder tyder på at kranser ble sydd eller vevd av silke, og dekorert med beslag av for eksempel messing (kobberlegering). Kransene kunne brukes utenpå løst hår, eller utenpå hodelinet

Unge kvinner med løst hår, og krans i håret, Codex Manesse.

Hårnett

Hårnett i silke kan gjerne benyttes. Dette knyttes på samme måte som man knytter fiskegarn. Hårnettet kan også være dekorert med broderier. Noen avbildninger tyder på at hårnettet kan ha vært sydd av stoff.

Venstre oppe: Bevart hårnett i silke. Høyre oppe: Hårnett, sannsynligvis sydd i stoff, The murthly hours.
Venstre nede: Hårnett, britisk ca. 1300. Høyre nede: Dame med hårnett, Codex Manesse.

Hakebånd og stoffcoronet

Hakebånd og stoffcoronet var også vanlig, hakebåndet er et linbånd som festes på hodet og under haken, og coronet er en stoffkrone som festes til hakebåndet. Dette kan brukes med løst hår, eller med et hårnett under. Man kan også feste hodelinet utenpå denne oppsetningen. Coroneten skal derimot ikke brukes ovenpå hodelinet.

Venstre: Dame med coronet og barbet, Codex Manesse, Midt: Hårnett og coronet fra alterfrontale fra Odda, Norge. Høyre: Dame med hårnett og coronet, skaun kirke, Norge.

Hodelin

Giftede kvinner har hodelin i lin eller silke. Ugifte kvinner som er i den alderen som tilsier at de burde være gifte, bør nok også bruke hodelin. Når du leter etter lin til hodelin, bør dette være en tynn og lett kvalitet av lin. Hodelinet kan festes på flere måter, gjerne med nåler av messing/bronse, men det finnes også måter å feste hodelinet på som ikke krever nåler. Hodelinet kan brukes utenpå hårnett, coronet, og eventuelt hakebånd. Det er ikke sånn at hodelinet nødvendigvis skal skjule håret, det handler mer om å være kledd på hodet. I enkelte tilfeller er hodelinet festet utenpå en stoffcoronet, hvor man tydelig kan se at håret henger løst under, og i mange tilfeller kan man også se håret bak på ryggen, som henger ut nedenfor kanten av hodelinet. Det er faktisk svært uvanlig at man på avbildninger av folk i hodelin ikke ser noe av håret deres, og da er det stort sett snakk om damer som bærer hakelin. Det har lenge vært den generelle oppfatningen at det var skammelig å vise håret sitt, men dette er altså, ut ifra de kilder vi har, ikke tilfellet.

Ørst: variasjoner av hodelin fra "Breviary of Chertsey Abbey", britisk, ca. 1300

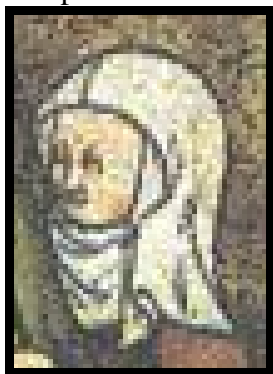
Nederst: Venstre: Hodelin der man tydelig ser nålen, fra tysk manuskript (ca 1300). Høyre: Hodelin utenpå coronet, "The Murthly hours", britisk ca. 1280

Venstre: Kvinne med hodelin over en coronet. Midt: Kvinne med enkelt hodelin. Høyre: Kvinne med hodelin med krans utenpå. Codex Manesse

Hakelin

Hakelinet er en ekstra duk, som festes under haken og oppå hodet, før man fester hodelinet utenpå hakelinet. Sannsynligvis ble hakelinet brukt av eldre kvinner og enker.

Venstre: Dame med hodelin og hakelin, Alterforntale fra Odda.

Stråhatt

En stråhatt er effektiv beskyttelse mot solen, og har sannsynligvis vært ganske vanlig. Når du kjøper en stråhatt er det viktig at den er helt flettet og ikke en hatt som består av bånd som er sydd sammen på maskin.

Dame med stråhatt, Codex Manesse.

Hetter

Noen kvinner er også avbildet med hetter av forskjellig slag, men dette er veldig sjeldent. Den vanligste sammenhengen der man ser damer med hette, har damen gjerne på seg en "Gardekorps" (se overkjole), og hetten er sydd fast til denne. Det er også et enkeltstående eksempel på en dame avbildet i en rektangulær hette som er foret med pels, denne har hun på seg utenpå hodelinet. Hetter er derimot ofte nevnt i testamenter, også til kvinner, så det er mulig at hetten var i mer utstrakt bruk enn det man kan få inntrykk av fra avbildninger. Hetten kan ha en liten tupp, men ikke en lang strut.

Venstre: Dame med rektangulær hette, Codex Manesse. Høyre: Arbeidende kvinner med hetter, Maciejowskibibeln

Tilbehør

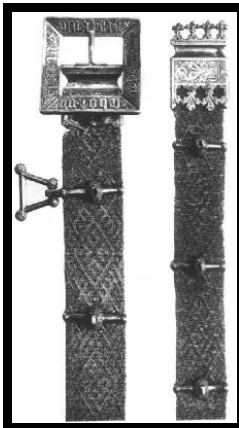
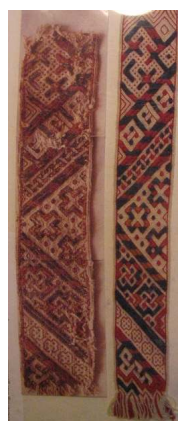
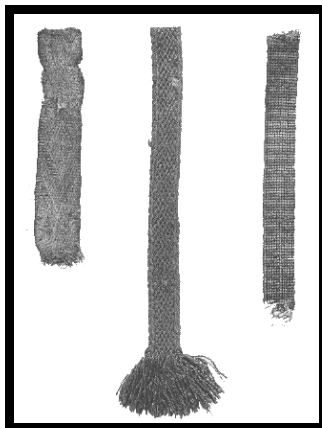
I tillegg til drakten er det fint med tilbehør. Tilbehøret kan bidra til å gi drakten et godt helhetsinntrykk.

Belte

Kvinnens belter er oftest lange, de når gjerne ned til knærne eller lenger. Beltet skal plasseres i livet (stort sett der man er smalest), og ikke på hoftene. Man kan ha belte i lær eller det kan være vevd. Det er trolig at kvinnebelter som oftest var av tekstil. Det finnes flere måter å veve belte på. Brikkevev er en mulighet, men de kildene man har på brikkevevde bånd fra vår periode er stort sett veldig innviklede vevemønstre, og ikke de enkle man ofte ser i dag. Hvis man vil veve helt enkelt anbefaler jeg å veve uten særlig mønster, ensfarget eller stripete. Grindvev var også i bruk i perioden. Det finnes så vidt jeg vet ingen bevarte mønstervevde grindbånd, såkalte "plukkebånd", men det er gjort funn av en grind med ekstra hull til mønstertråder, så det er rimelig å anta at mønstervevde grindbånd var i bruk. Tøybelter kan ha spenner og beslag i ben, bronse/messing som på lærbelter. Man må ikke ha belte, mange kvinner er avbildet uten. Beltet skal brukes utenpå kjolen, men ikke utenpå overkjolen!

Venstre: Svensk beltespenne fra 1300tallet. Høyre: Engelsk beltespenne med rest av brikkevevd bånd, fra 1300tallet.

Venstre: Britiske brikkevevde bånd, muligens belter, fra 1300tallet. Midt: Uvdalbåndet, båndet og rekonstruksjon, brikkevev, norsk middelalder. Venstre: "Erik av Pommerns belte" kvinnebelte av silke og sølvtråd fra mellom 1280 og 1320, beltespenne og tamp er av nyere dato.

Belteveske

Beltevesker fins dokumentert både fra bevarte funn, og i avbildninger. Jeg minner igjenn om at belte ikke ble brukt utenpå overkjolen, så hvis du vil ha beltevesken med deg når du har overkjole på, så skal denne sannsynligvis henge i beltet som er utenpå kjolen, under overkjolen. De fleste bevarte funn av vesker er rektangulære, eller trapesformede. Den vanligste typen veske, har som oftest et patent med snorer som trekkes sammen for å lukke

den. I tillegg har den en stropp, som gjør at den kan festes i beltet. Vesken kan være brodert, eller helt enkel. Den kan ha kanter av enkle brikkevevde bånd, der man syr med innslagstråden, og den bør ha minst to dusker nederst, gjerne flere. Tenk på at vesken kan være litt "finere" enn resten av drakten, et sted du kan bruke litt ekstra fint stoff i en fin farge, broderier i silke, silkedusker eller lignende.

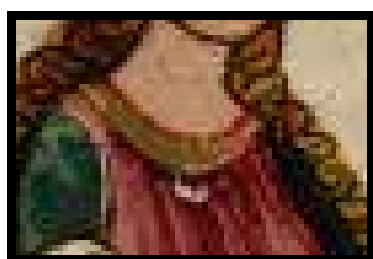
På avbildninger ser man sjeldent at folk går med noe særlig annet hengende i beltet enn en veske. Hvis du har ting du vil ha med deg til en hver tid, oppbevar dem i vesken, ikke heng kopper og alt mulig annet personlig utstyr fra beltet.

Venstre: Belter og vesker til salgs. Bildet er hentet fra Codex Manesse. Høyre: Bevart tysk belteveske fra ca. 1300, brodert i silke og gulltråd.

Dekor

Dekor har vi få kilder på, men på mange avbildninger vil man kunne se noe som oppfattes som broderier eller vevde bånd på kjoler og overkjoler, blant annet rundt halsåpningen. Hvis du vil brodere på kjolen din, så ta kontakt med noen som har satt seg inn i dette.

Venstre: Detalj av halskant, Codex Manesse. Høyre: Kant rundt hals og erme, Cuerden Psalteret, britisk sen 1200tall.

Liten hvit hund

Alle burde selvfølgelig ha en liten hvit hund på armen, den kan også være hvit med sorte prikker, Hvis du velger å sy en, må den være sydd i ekte pels...

Liten hvit hund, Codex Manesse.

Smykker

Det er dessverre ikke så veldig mange smykker som er vanlige i vår periode. Det vi har belegg for er spretter (små spenner), brosjer, ringer, hengekors og kroner. Kroner var ikke forbeholdt kongelighet, det fins eksempler på såkalte "jomfrukroner", som den bevarte kronen i forgylt presset sølvblikk fra 1300tallet i Sverige. Hvis man vil ha smykker til drakten sin, bør disse være kopier av originaler eller på annet vis laget med utgangspunkt i kilder fra perioden. Pass på å ikke blande inn vikingsmykker.

Spretter

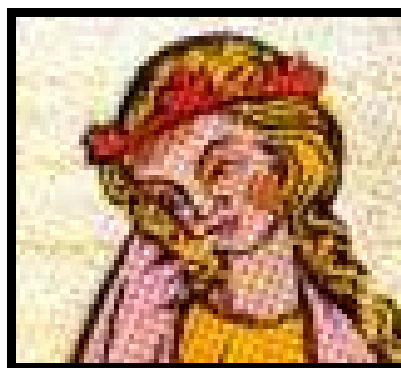
Spretten bruket i splitten av halsåpningen, den har en liten torn i midten, som man drar stoffet igjennom, så låser den seg selv. Unngå moderne kopier som har en nål på baksiden, der tornens funksjon er borte. Spretter var sannsynligvis vanlige i alle samfunnslag, da de varierer i type fra enkle tinnstøpninger, til forseggjorte gullarbeid med innfattede stener.

Venstre: Spretter av tinn? Lørdøse, 1200tall Høyre: Spretter i gull, bla. med fattede stener 12-1300tall, frankrike.

Kroner/ Jomfrukroner

Fra Sverige har man kilder på at unge jomfruer bar kroner, ikke bare kongelige, men også de unge adelsjomfruene og i en del tilfeller også de velstående borgerjomfruene, disse kronene ble kalt "Jomfrukroner". Kronen fra Badeboda i Sverige er sannsynligvis et eksempel på en slik, da den er laget i en relativt enkel teknikk, og ikke er utbrodert nok til å være en kongekrone. Når det er snakk om jomfrukroner, er det mer snakk om et slags hlad, med franske liljer stående opp, denne typen hlad kan sees på avbildninger også.

Venstre: Krone i forgylt sølvblikk, 1300tallet Sverige, Høyre: Kvinne med Jomfrukrone, Constanz Weingarten, tysk håndskrift fra ca 1300.

Praktisk; noen råd på veien

Disse rådene er stort sett basert på egne og andres erfaringer i søm av middelalderdrakt.

Hvor mye stoff trenger jeg?

Hvor mye stoff som går med til de forskjellige plaggene avhenger selvfølgelig av en del faktorer: Hvor høy er du? Hvor bred er du? Hvilken sosiale stand vil du portrettere? Undertegnede beregner stort sett ca. 4 meter stoff (150cm bredde) til en kjole, 2,5- 3,5 meter til en ermeløs overkjole og ca 1,5 meter stoff til hoser (husk at hosene skal klippes på skrå av trådretingen). Hvor mye stoff som går med til en serk er vanskelig å si noe om, det kommer an på hvor lang du vil ha den, hvor vid den skal være og om den skal ha ermer eller ikke. Nå skal det sies at undertegnede er veldig lang, og ikke spesielt smal, så de fleste vil nok klare seg med mindre stoff enn det jeg behøver. Hvis du skal fore må du beregne like mye forstoff som vanlig stoff. Det er alltid bedre å kjøpe litt for mye stoff enn litt for lite, og får du rester kan du for eksempel sy en veske, en pute en pose eller noe annet som er kjekt å ha. Det kan lønne seg å vaske stoffet på den temperaturen du planlegger å vaske det ferdige plagget, slik at du forhindrer ubehagelige overraskelser som kraftig krymping når du vasker plagget for første gang.

Jeg synes noe en annen i foreningen har laget er tøft! Kan jeg også lage en sånn?

Det er sannsynligvis ikke noe i veien for at du også kan lage en sånn, men det er kanskje lurt å spørre vedkommende hvor han/ hun har kilden på den. Du kan ikke alltid stole på at andre har gjort det nødvendige bakgrunnsarbeide før han eller hun satte i gang. Vær derfor alltid litt kritisk før du setter i gang med å kopiere andre.

Er det ikke veldig vanskelig og tidkrevende å sy for hånd?

Nei da, det krever litt trening å sy pent for hånd, men det er ikke vanskelig i det hele tatt. Det krever også litt tålmodighet, da det alltid er anbefalt å sy med relativt små sting, men dette er bare en vanesak. Undertegnede selv trives best med håndsøm i de fleste situasjoner, og er en liten liste med ting som er bra med å sy for hånd:

- Du kan sy foran tv-en, eller på bussen, da du ikke er avhengig av en stor tung bråkende symaskin.
- Du får ikke vondt i ryggen, øynene eller tilbakevendende problemer med undertråden (noe jeg alltid får på symaskin)
- Du behøver ikke investere i en kostbar symaskin, bare i en pakke nåler og litt tråd
- Du får lettere kontroll over sømmene. (Hvis du ikke er vant til å sy på maskin da)
- Du får gleden av å ha et mer autentisk ferdig plagg!

Hvis man allikevel velger å sy usynlige sømmer på maskin, så er dette opp til hver enkelt, men husk at synlige sømmer må være håndsydde, så det er egentlig bare å sette i gang å lære seg (eller å bestikke noen til å gjøre det for deg...).

Hva slags tråd skal jeg sy med?

Hvis du skal sy i ull, kan du sy med ulltråd, eller med lintråd. Begge deler er sannsynligvis like historisk, og har sine fordeler og ulemper. Ulltråden er generelt svakere når man syr, så man må bruke litt kortere tråd, men den er elastisk, og vil sannsynligvis oppføre seg mer som ullstoffet i vask. Hvis du syr med ulltråd, kan du bruke en farge som er nesten den samme som stoffet ditt, dette ser penere ut hvis du legger sømmene (alltid anbefalt). Tynt ullbroderigarn, eller stoppegarn i ull er best egnet til å sy med. Strikkegarn har som oftest en for svak tvinn og er dessuten for tykt til å sy med. Lintråd er nok lettere å sy med, men lintråden blir fortere porøs i vask, og ryker derfor ofte fortere. I tillegg er det en risiko for at

lintråden og ullstoffet krymper ujevnt i vask, og sømmene kan da krølle seg. Hvis du skal sy med lintråd, bør denne være vokset. Hvis du skal sy valkede og tykke ullkvaliteter, er lintråd sannsynligvis best egnet.

Lin syes alltid med lintråd.

Jeg har sydd plagget mitt for hånd, men sømmene drar seg eller rynker seg, hva skal jeg gjøre?

Det er helt normalt at sømmene ikke alltid er perfekt i spenning eller at det ene stoffstykket har dratt seg mer enn det andre osv. Det er oftest ganske lett å jevne ut dette med å dampe sømmene med en våt klut og et strykejern når man er ferdig med å sy. I de aller fleste tilfeller lønner det seg uansett å gå over sømmene med strykejern når man er ferdig med å sy.

Hvordan tar jeg vare på klærne?

Til ullplagg anbefales håndvask med milo eller annet spesialtilpasset ullvaskemiddel uten enzymer. Det går fint an å kjøre dem i vaskemaskinen på skylling og sentrifugering etter at man har vasket dem for hånd. Ull kan vaskes i maskin hvis man har et bra ullprogram, men det bør vaskes på lav temperatur. Lin tåler fint høye temperaturer i vask, og kan godt vaskes på 60 grader i maskin.

Plantefargede tekstiler er ofte veldig lysømfintlige, så hvis du har plantefargede tekstiler, bør disse bevares på et mørkt sted når de ikke er i bruk.

Så til listen som jeg misliker, men som er nødvendige for å ikke gjøre de store blødmene, nei-listen... De fleste tingene i listen nedenfor burde etter at man har lest det resterende kompendiet ikke være nødvendig å nevne, men det kan jo være greit å vite hva man bør unngå.

Ting du må unngå

- Strut på hetten
- Snøring på klærne
- For trange eller for korte klær
- Surcotte utenpå serken, surcotte skal brukes utenpå en kjole av ull (det finnes enkelte unntak fra dette, men disse er meget sjeldne, og det er da snakk om overkjole med ermer som man kan stikke armene ut igjennom).
- Belte utenpå surcotten.
- Å gå i bare undertøyet (serken), da dette ikke er anstendig, det krever litt tilvenning å gå i ull når det er varmt, men det er ikke umulig. Det finnes enkelte unntak fra dette, men det er da snakk om kvinner som utfører tungt fysisk arbeid.
- Kiler i kontrasterende farger!
- Vikingsmykker
- Ting som er for tidlige eller for sene for perioden, hold deg hovedsakelig til kilder som er fra sen 1200tall og frem til 1320, en del ting som bare syns på de sene avbildningene, er det lurt å unngå

Kilder

Bøker

- Eva Andersson "Vad kostade kläderna? Manliga tjänares dräkt under första hälften av 1300-talet" Historisk tidskrift, 2 2004.
- Eva Andersson "'Du kan ingenting ta med dig när du går' Kläder i svenska medeltida testamenten 1200-1420"
- Robert Bartlett "Medieval panorama"
- Karl-Fredrik Keller og Erik Schia "Middelalderbyen i Oslo"
- Sverre Mørkhagen: "Kristins verden- Om norsk middelalder på Kristin Lavransdatters tid"
- István Rácz og Peder Anker "Norsk middelalderkunst"
- E. Crowfoot, F. Pritchard, K. Staniland "Textiles and Clothing"
- G. Egan, F. Pritchard "Dress Accessories"
- K. Staniland "Medieval craftsmen, Embroiderers"
- E. Østergård "Som syet til jorden"

Hjemmesider

Artikler

- Diverse artikler av Eva Andersson; <http://web.comhem.se/~u31138198/Artiklar.html>

Håndskrifter

- Bodleian Library; <http://www.bodleian.ox.ac.uk/dept/scwmss/wmss/medieval/>
- Heidelberg universitet (codex manesse); <http://www.ub.uni-heidelberg.de/>
- Medievaltymes (Maciejowskibibeln); <http://www.medievaltymes.com>
- The murthly hours; <http://www.nls.uk/digitallibrary/murthly/>

Museer

- Victoria and Albert museum (mange gjenstander); <http://www.vam.ac.uk/>
- Historiska världar; <http://www.historiska.se/histvarld>

Bevarte drakter og funn

- Some clothing of the middle ages; <http://www.personal.utulsa.edu/~marc-carlson/cloth/bockhome.html>

Drakttilbehør

- Vesker; http://www.cottesimple.com/alms_purse/alms_purse_history.html
- Belter (Obs! Ikke bare vår periode); <http://www.forest.gen.nz/Medieval/articles/belts/belts.html>
- Hårnett; <http://www.silkewerk.com/>